

2020/2021

**POLSKA TWÓRCZOŚĆ RELIGIJNA II poł. XVII i pocz. XVIII w.:
RÓŻYCKI, STACHOWICZ, SZARZYŃSKI, GORCZYCKI**

Jacek RÓŻYCKI (1625/35-1703)	→ 13 utw.
Damian STACHOWICZ (1658-1699)	→ 14 utw.
Stanisław Sylwester SZARZYŃSKI (16??-17??), tw. 1692-1713	→ 10 utw.
Grzegorz Gerwazy GORCZYCKI (ok. 1665/7-1734)	→ 40 utw.

Jacek RÓŻYCKI (1625/35-1703/4) → *Hyacinthus*: stąd jego monogram w rkp: *H. R.*)

- od 1640 jako chłopiec-dyszkancista kapeli król. w W-wie (= **Władysław IV**),
- od 1657 następca **Pękiela**: kapelmistrz kapeli król. (przez 50 lat!),
- kapelmistrz **4 królów**:

Jana Kazimierza Waza,
Michała Korybuta Wiśniowieckiego (4 lata),
Jana III Sobieskiego → funkcja sekretarza królewskiego,
Augusta II Mocnego → Drezno: 1697 → 62/72 lata.

August II Mocny (Wettyn) → przeniósł kapelę z całym dworem do **Drezna**;

Różycki w Dreźnie (1697-1704): kapelmistrz **polsko-saskiej** kapeli król: dzielił tę funkcję z **Johannem Christophem Schmidtem** [1683-1763]: później został kap.: 1704].

TWÓRCZOŚĆ: wyj. słabo zachow! (**13 komp.**): Gdańsk, Kraków, Warszawa, Jasna Góra;

- ogromne straty źródłowe (np. zaginęła *Missa a 16*): ok. 30 komp. zag, znane z XVII-wiecznych inwentarzy (zach. tylko **60 min. twórczości**: Gdańsk, Jasna Góra)
- całość tylko na 2 CD: 2019: A.Kosendiak: Wrocław Baroque Ensemble → <https://culture.pl/pl/tworca/jacek-rozycki>
  - żadne dzieło nie ukazało się drukiem za życia R.,
  - zach. tw. **wył. religijna**, gł. **koncerty kościelne** i motety koncertujące (łącznie 13 komp.):
KONCERTY KOŚCIELNE: złożone z drobnych **kontrastujących części**.
  - **Magnificat a 9 vel 13** (SATB + **5 instr.** [2 skrzypiec, 2 violette, violone] + **ripieni**: sopran i/lub kornet, alt i/lub **puzon**, tenor i/lub **puzon**, bas i/lub **puzon**, *ad libitum*: 2 cornettini, viola basowa, bombardo i/lub fagot, violone grosso, organy),
  - **Dixit Dominus a 9 vel 13** [SATB + **5 instr.**, sopran i/lub kornet, 2 skrzypiec, 2 violette, organy, ripieni: sopran, alt, tenor, bas, *ad libitum*: 2 cornettini, viola basowa, bombardo i/lub fagot]
  - **Confiteor** [SATB, 2 skrzypiec, organy];
  - **Magnificemus in cantico** [2S, B, org.]; **Exultemus omnes** [2S, B, organy]
<https://www.youtube.com/watch?v=0IVxzu29Ubc> – **Exultemus omnes** - live
<https://www.youtube.com/watch?v=YHMGlxKh3rU> - **Magnificemus in cantico** - Stuligrosz

CECHY:

- wysoki poziom rzemiosła kompozyt., b. swobodne posług. się kontrapunktem,
- bogata melodyka, staranne prowadzenie głosów.,
- pod wzgl. harmon. bardziej zaawansowany niż M.M. (zbliża do tonalności dur-moll),
- swobodne użycie skoków (*saltus duriusculus*) i dyson. w celach interpretacyjnych (retoryka muz.),
- eksperymenty: sięga po odległe tonacje (H-dur w *Ave sanctissima*).

INNE są: 4-gł. hymny a cappella (SATB: 23: *stile antico*):

- wyjątkowa prostota środków (= muzyka funkcjonalna): jaskrawo kontrastują z **stile moderno**: <https://www.youtube.com/watch?v=aVZwajuGeTc> - hymn a cappella
<https://www.youtube.com/watch?v=GTSTXW0oGHM> - Verbum supernum prodiens
<https://www.youtube.com/watch?v=aVZwajuGeTc>
-

o. Damian (= Jan) STACHOWICZ (1658-1699): zakonnik: **zakonu pijarów w Warszawie, Łowiczu, Podolińcu** [Spisz-Słowacja: w granicach PL do 1769].

Zakon pijarów: 1621 (łac. "pius" = "pobożny"): [= **Zakon Szkół Pobożnych**].

Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych
(= *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*)

- **od 1642 ośrodki w PL:** Warszawa, Podoliniec, Kraków, Rzeszów.
- działalność: edukacja **bez wzgl.** na **wyznanie** i pochodzenie, edukacja muzyczna;
- konkurencja dla burs jezuickich.
- **JAN Stachowicz (ur. 1658),** zakon pijarów w Rzeszowie → imię o. **DAMIAN**;
- Podoliniec (kolegium Pijarów), późn. **W-wa** (1681-90): uczył **poetyki i retoryki, muzyki**.
- **Łowicz** (1681-1699): uczył **retoryki, filozofii, muzyki** (dyrygent chóru).
- wysoko ceniony: „*w poetyce i retoryce znakomicie wykształcony, kompozytor wielce biegły w sztuce muzycznej i sławy w całym Królestwie Polskim*”

DOROBEK: znanych **35** tytułów! ale: zach. **tylko 14 komp.** (5 fragm. + 2 szczegółowo)
+ 21 w inwentarzach (tytuły);

- **siedem** w rkp. XVII-XVII w.; reszta w **odpisach** A. Chybińskiego (problemy rekonstr.);
- wszechstronne wyk. **technika koncertująca**, zbliżona do **J. Różyckiego** (ten sam czas).
- ciekawe efekty **brzmieniowe**, dobre poczucie formy.
- mimo tekstu rel. zbliżają się do **muzyki świeckiej, nawet operowej**;

- **Missa Requiem**, na: CCATB, 2 vn, 2 **clni**, b.c. (części zmienne + 2 stałe: *Kyrie, Agnus dei*)
  - „skomponował mszę żałobną zwaną Requiem, trąbami groźnie brzmiącymi tak ozdobił, że wywołała wizje przyszłego sądu, szczeg. w Dies irae, co bardziej jeszcze ból i łzy wzmagalo”
<https://www.youtube.com/watch?v=nhrLK0nnngY&list=RD7-Y7qBvZp1M&index=10> – *Dies irae*
  - środek jednoczący wszystkie części: ostinato w b.c.
  - dominuje homofonia (mały udział technik kontrap.)
  - błyskotliwe **clarino** (= typowe dla **oper** weneckich i neapolitańskich):
  - wirtuozowskie: partie pokrewne z głosami wokalnymi
  - najb. znany: **Veni Consolator** na sopran, **clarino** i organy (= b.c.): wirtuoz. **clarino**;
<https://www.youtube.com/watch?v=iN1SGqCwb6c> – *Veni consolator - clarino*
-

Stanisław Sylwester SZARZYŃSKI (dzieła datowane 1692-1713),

- lata życia nieznane; datowane kopie: 1692-1713. Rówieśnik Stachowicza?
- poch. z rodziny Sępów-Szarzyńskich (Lwów),.
- nie znane żadne daty: zakonnik: członek zakonu cystersów.

DOROBEK: zach. się **tylko 10 utw.** (= 2 godz. muzyki)

- większość w bibliotece kolegiaty w Łowiczu (być może Szarzyński był aktywny w tamtejszym **prymasowskim** zespole?): ➔ W-wa BN: zniszczone w II wojnie św. (SA odpisy Chybińskiego: dziś w BUAM)

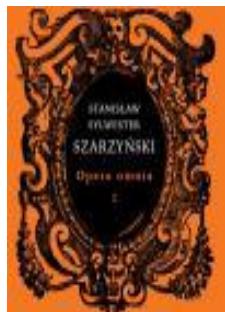
- **9 utw.** w **stile moderno**, **1 utw.** w **stile antico** (*Missa septem dolorem, a cappella*)
+ 1 sonata na 2 viol.+ bc.

➔ **1 głos wok + 2-4 instr. smyczek** (*Jesu spes mea, Pariendo non gravaris*);

➔ komp. wielkoobsadowe: **dwa utwory cykliczne**:

- *Completorium ; Litania cursoria*

- *Ad hymnos ad cantus ; Gloria in excelsis Deo.*

STILE MODERNO

1) ➔ **1 głos wok + 2-4 instr. smyczek** (*Jesu spes mea, Pariendo non gravaris*);

- **Concerto de Deo: Jesu spes mea** (sopran solo + 2 skrzypiec i organy): krótki, **5 min.**
- proza relig. o char. litaniijnym (melodyka: spiewne frazy, typ ariosa),
- 6 odcinków, dialogi głosu ze skrzypcami

<https://www.youtube.com/watch?v=SqUiLfWP>

<https://www.youtube.com/watch?v=-KewUVtg14s>

- **Veni Sancte Spiritus:** <https://www.youtube.com/watch?v=rIyBf7Zb-6g> – **sopran**, 7 min.

- kontrasty agogiczne, metryczne, wyraziste **kontrastowanie**.

- **Concerto de Beata Virgine Maria: Pariendo non gravaris** (tenor, 2 viol., org.): **6 min.**

- 4 części: liryzm, śpiewność, przepojenie typową egzaltacją uczuciową; w częściach szybkich efekty wirtuozowskie (bogata **koloratura**, biegniki skrzypiec),
- sięga po odległe tonacje (**cis-moll**).

<https://www.youtube.com/watch?v=iUSQ36UVEb8>

- **Quam Felix curia** - <https://www.youtube.com/watch?v=zqjcTQ4NHjs> - alt/tenor

- odległe tonacje (**b-moll**).

2) ➔ komp. WIELKOBSADOWE: **5 głos wok.** + inst.

Jeden z najciekawszych twórców II poł. XVII w.:

- wszystkie: wieloodcinkowe **KONCERTY KOŚCIELNE**:

- przemyślana **architektonika** (mistrzowskie zestawianie odcinków o wysokiej temperaturze emocjonalnej, z odc. wyciszenia, b. stonowane),
  - **dojrzały** styl muzyki baroku, wysoki **poziom** warsztatu kompozyt.,
  - twórczość świadczy o wnikliwym zrozumieniu muzyki barokowej, głównie **włoskiej**,
  - dzieła zbliżone do **kantaty włoskiej**: bogata inwencja melod. (melodyka b. **liryczna**, zbliżona do *ariosa*), głębokie **nasycenie emocjonalne**,
  - wirtuozowska partia **skrzypiec**, koloratury głosu **wokalnego**.
  - **eksperymenty**: sięga po odległe tonacje (*cis-moll, b-moll*), „wędrówki” po kole kwintowym na przestrzeni 7 t. (*Litania*).

Dwa utwory cykliczne: = zestawy koncertów kośc.:

(1) *Completorium* (cz. I-VI) na SATB, 2 skrzypiec lub 2 "clarini gallici" i bc.

- rękopis do 1939 znajdował się w BN. ➔ **6 części** (4 psalmy + hymn + kantyk *Nunc dimitis*)
  - = całość **completorium** (w ramach oficjum), **kompleta**: odprawiana w nocy;
  - = zwarty cykl, pokrewieństwo podkreślone wspólną tonacją D-dur i pokryw. melodyki;
    - cz. I : Cum invocarem) - <https://www.youtube.com/watch?v=aywqyrYyZBI>
    - cz. V, VI.: <https://www.youtube.com/watch?v=EOZ43gp4cEo>

(2) *Litania cursoria* na SATB, 2 skrzypiec, violę da gamba i organy; rękopis kopii z 1707, do 1939 znajdował się w BN.

- obszerny, **15 min.**; **b. gęsta** struktura imitacyjna (fugata)
<https://www.youtube.com/watch?v=A6WGRxE81Hg>

Ad hymnos ad cantus na 5 gł. (2SATB + 2 skrzypiec, violę altową, violę tenorową, violę basową i organy); rękopis kopii z 1692, do 1939 w BJ:

- **koncert rondowy:** szerokie zastos. techniki koncertujacej, kontrast: refren/ **kuplety**;
  - nowatorska melodyka (skoki tryton.); bogata obsada i efekty brzm.
https://www.youtube.com/watch?v=5Ve_WWNZLrk

- *Gloria in excelsis Deo*: https://www.youtube.com/watch?v=v4q_ngeWOxw

- *Missa septem dolorem*, a cappella: <https://www.youtube.com/watch?v=oRrtWJKgPkU>

- ***Ave Regina caelorum*** - na sopran, dwoje skrzypiec, bc. i trzecie skrzypce ad libitum : <https://www.youtube.com/watch?v=tBNaGGY9jHA>

Jedyny UTWÓR INSTR.: sonata na 2 skrz. i bc. = org : zarazem jedyny z II poł XVII w.

- w typie *sonaty da chiesa*: 7 silnie kontrastujących odc., ale forma ramowa (wstępne *adagio* powt. na końcu).
  - zbliżona do faktury **włoskich** koncertów barok.: duża inwencja melod.,
  - silne kontrasty fakturalne, głęboka ekspresja, efekty instrumentalne, imitacyjne dialogi.

The image shows two staves of musical notation for Violin (Vcl) and Bassoon (B.C.). The Violin part begins with a melodic line consisting of eighth and sixteenth notes. The Bassoon part provides harmonic support with sustained notes. Both parts continue with a series of eighth and sixteenth note patterns. Measure 10 starts with a dynamic instruction 'Adagio'.

GRZEGORZ GERWAZY GORCZYCKI (ok. 1665/7-1734)

- uznawany za najwyb. kompoz. późnego baroku w PL, („polski Bach/Haendel”...1759..)
- liczne legendy w XIX w. („muzyka operowa”, „podczas uroczystości koronacyjnych Augusta III w Krakowie przeziębił się i zmarł”).
- pochodził ze Śląska, ur. w **Rozbarku** koło **Bytomia** w rodzinie Adama i Anny **Gorczychów** (właścicieli folwarku). **Gorczyca [„-cki”] ↔ Żebro [„wski”]**

<https://www.nfm.wroclaw.pl/wydawnictwa-plytowe-opis?id=100> - Kosendiak

- gruntownie wykształcony (muzyka, filozofia i teologia): studia w **Pradze i Wiedniu**, (w Pradze na wydziale sztuk wyzwolonych i filozofii, **teologia** w Wiedniu: po 7 latach tytuł **licencjata**,
- w **Wiedniu** styka się z europejską muzyką barokową na wysokim poziomie, z KIM?
- po powrocie do PL: kończy seminarium duchowne w **Krakowie** i zostaje wy wyświetlony.
- zmienia formalnie nazwisko z **Gorczyca na Gorczycki**.
- **Chełmno**: przez 2 lata prowadzi wykłady z zakresu **retoryki i poezji** w Akademii **Chełmińskiej**,
- **Kraków**: od **1698** do śmierci (**1734**) **kapelmistrz** kapeli katedralnej na **Wawelu**;
- różne inne funkcje muz. i **kapłańskie** (m.in. opieka nad **więźniami** osadzonymi w basztach zamku wawelskiego).

→ w **Krakowie**: dziś kult (1994: wmurowana tablica upamiętniająca Gorczyckiego

(w ścianę **kościoła Bożego Miłosierdzia**):

Tw.: - typowa dla baroku dwoistość stylistyczna (**Monteverdi, Lilius, Pękiel...**).

- sygnuje charakterystycznymi inicjałami „**GGG**”.
- **ok. 40** dzieł z **dowóch nurtów**: **stile antico / stile moderno** (odkryta po II w.św.)
- **wyłącznie tw. relig.**, zach. gł. na Wawelu, oraz BJ i BUAM (= odpisy autografów z BN, sporządzone przez Chybińskiego).
- **Kraków**: kapela katedralna zał. w 1619 (wok.-instr.), liczyła tylko 14-22 osób!;
- poszcz. gł. wokalne były obsadzane przez 2 śpiewaków; czasami kapela była wzmacniana innymi zespołami wok. katedry (angelistów, **rorantystów**).

Ad. 1. STILE MODERNO: koncerty wok.-instrum. (wszystkie wyd. 1995);

- mistrzowskie opanowanie warsztatu kompozyt.,
- bogata technika polif. (dwugłosowe imitacje, **kontrapunkt podw.**, kanony, odpowiedź realna i tonalna, w 1, 4 i 5, **stretta**);

- technika **koncertującą** (zróżnicowanie zespołu / barwy, kontrasty solo/duet /tercet/ tutti).
- dobra znajomość **najnowocześniejszych** środków warsztatu komp.,
- tonalność dur-moll, b. swobodne użycie dysonansu.

Illuxit sol – koncert na 2SATB, 2 skrzypiec, 3 viole.

- tekst: związany z kultem męczenników: poetycka parafraza fragm. 8 listu św. Pawła do Rzymian (8, 35–39).

Illuxit sol iustiae et flores apparuerunt in terra nostra: In vita patientia, inconcussa fortitudo, intemerata perseverantia , immobilis martyris constantia, ...	Zajaśniało słońce sprawiedliwości i kwiaty pojawiły się na naszej ziemi: W życiu cierpliwość, nieugięte męstwo, nieustraszona wytrwałość , niewzruszona stałość męczennika, ...
---	--

<https://www.youtube.com/watch?v=XiUkl6GT0uc> - The Sixteen: Illuxit sol / Zajaśniało słońce

<https://www.youtube.com/watch?v=J1PtD8P7thU> - live

In virtute Tua – b. melodyjne, nowoczesne (J.S.Bach...) **1961:** Raków/Kielce

<https://www.youtube.com/watch?v=0wxMWV0Vezk> – CD Toporowski

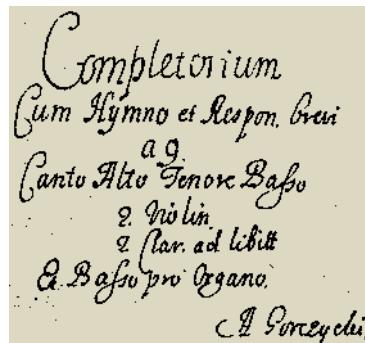
<https://www.youtube.com/watch?v=vkpC0iiVkBs&list=PL0cMHxW39IW6Z-g-fDD0TRKnQHaBltRL1&index=2>

Laetatus sum: (na SATB, 2 viol., **clarini** i org.): świetne efekty brzmien., swoboda w operowaniu techniką **koncertującą** (kontrasty rejestrów i dynamiki, głosów wokalnych i instrument.); melodyka wokalna **wzorowana na instrumentalnej** (jak u Bacha i Haendla).
<https://www.youtube.com/watch?v=Sjh37e5U2PE> [odkryte 1954, Sandomierz].

Completorium ➔ odkr. 1961, wyd. **1995:** SATB, 2 vni, **2 clarini** (ad lib.) + org.

- **kompleta:** opracowanie ostatniego nabożeństwa liturgii godzin (**późną nocą**),
- „obawa”, bo: kres jasności (**życia**) => **Te lucis ante terminum** (*Nim kres jasności nadjejdzie*)
  - 1) **Cum invocarem** - SATB, 2 skrzypiec, 2 clarini, basso continuo
  - 2) **In te, Domine, speravi** - SATB, 2 skrzypiec, basso continuo
  - 3) **Qui habitat** - SATB, 2 skrzypiec, basso continuo
  - 4) **Ecce nunc benedicite** - SATB, 2 skrzypiec, clarino, basso continuo
  - 5) **Te lucis ante terminum** - SATB, **2 skrzypiec**, basso continuo
  - 6) **In manus tuas** - SATB, 2 skrzypiec, basso continuo
  - 7) **Nunc dimittis** - SATB, 2 skrzypiec, 2 clarini, basso continuo

- ogromne (600 t.): bogata faktura polif., b. sfigurowana melodyka (nie liryczna, jak u Szarzyńskiego) o szybkiej rytmice,
- silne efekty **kolorystyczne** (częste zmiany obsady), doskonała **dramaturgia** (rozplanowanie momentów kulminacji i odpreżenia).

Nunc dimittis

<https://www.youtube.com/watch?v=RPBGLrrBkVw> – **Cum invocarem** (CD: Kirby)

<https://www.youtube.com/watch?v=X1K-uecYta4> - **Te lucis ante terminum** / Do Ciebie przed końcem dnia

<https://www.youtube.com/watch?v=dSvL20u6Ow> – **In manus tuas Domine:** live (**dramat!**) Ojcze, w Twoje ręce

Conductus funebris → wyd. 1995. SATB, , 2 vni, viola, 2 clarini + org.

- oprawa muzyczna nabożeństwa egzekwii; → **Egzekwie** (łac. *exequiae*) – towarzyszenie do grobu.
- wykonywany na **Wawelu** podczas uroczystości żałobnych po śmierci **Augusta II Mocnego**
- 1 II 1733: „*In Exequiis Serenissimi Augusti secundo, regis Poloniae et electoris Saxonie*“

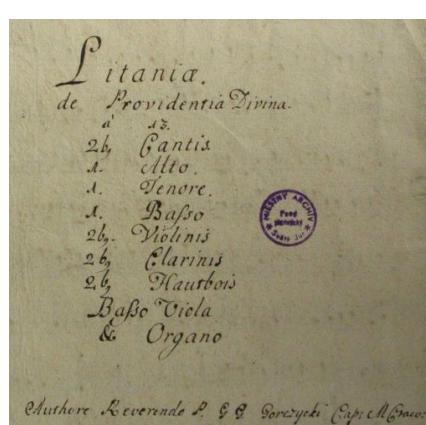

- dzieło nacechowane **prostotą i powagą**, bez efektów wirtuoz. i kontrastów fakturalnych.
- dzieło **kontemplacyjne** i skupione, o głębi wyrazu emocjonalnego:
- b. dojrzałe, łączy elementy **włoskiego** stylu wokalnego z bogatym **kontrapunktem**.
- mroczne **Libera me**, końcowe **Salve Regina**: komplikacje polif.,
- środki bar. retoryki muz. (motywów westchnień).

1. **Subvenite sancti** - SATB, 2 skrzypiec, 2 clarini, viola altowa, b.c.
2. **Libera me Domine** - SATB, 2 skrzypiec, viola altowa, b.c.
3. **In paradisum** - SATB, 2 skrzyp., 2 clarini, viola alt, b.c.
4. **Salve Regina** -SATB, 2 skrzypiec, 2 clarini, viola altowa, b.c.

Litania de Providentia Divina z 1726 (odkr. w 1972 na Słowacji: archiwum pijarów z Podolińca). Ed. 1980 [ma największą w dorobku kompozytora obsadę: 2SATB, 2 skrzypiec, 2 oboje, 2 clarini, wiolę basową, basso continuo].

- **obsada:** SSATB + 2 vni, 2 oboje, 2 clarini , viola bassa + **org.** (257 t.)
- 7 części (= koncerty kosc.)

Idaszak Danuta, *Litania Grzegorza Gorczyckiego – nowe źródło do polskiego koncertu wokalno-instrumentalnego z okresu baroku* [w:], Dzieło muzyczne – teoria, historia, interpretacja, Kraków 1984, s. 277-282.

→ <https://www.youtube.com/watch?v=ddawRce6a10> – The Sixteenth

2) STILE ANTICO: *alla Palestrina* = stylizacja na renesans

- dominuje kontrapunkt n.c.n., pełne akordy/nasycone brzmienie, przejście od homorytmii do homofonii.

Msze: *Missa Paschalis*, *Missa Rorate*, *Missa de Conceptione BMV*:

- gregoriański c.f., w *Missa Paschalisi* wyk. 3 pieśni wielkan. *Chrystus Pan zmartwychwstał*

(= tradycja: **Leopolda, F. Lilius, Pękiel**),

- gęsta, skomplikowana faktura polif., chorałowa melodyka, chorałowy c.f. (lokalne wersje diecezji krak.), długie melizmaty (*alla Palestrina*).

Missa paschalís - <https://www.youtube.com/watch?v=LXyN2Uqf9aE> - Kyrie

<https://www.youtube.com/watch?v=E2cmO4WW2LI> - Gloria

https://www.youtube.com/watch?v=N0DJLPZ8b_o Agnus

z renesansowych (hymny): *Tota pulchra es Maria*

Omni die die Marige :

O m i l i e l i c M a r i a e , . . .